

POATE POEZIA
SALVA LUMEA?

Ana Blandiana (nume literar al Otiliei-Valeria Coman, căsătorită Rusan) s-a născut la Timișoara, la 25 martie 1942. Studii de filologie romanică, licențiată a Facultății de Filologie a Universității din Cluj. Burse de studii la Iowa University (SUA), Heidelberg Universit t, DAAD Berlin.

Cărți de poezie: *Persoana  nt i plural*, 1964; *C lc iul vulnerabil*, 1966; *A treia taină*, 1969; *50 de poeme*, 1970; *Octombrie, noiembrie, decembrie*, 1972; *Poeme*, 1974; *Somnul din somn*, 1977; * nt mpl ri din grădina mea*, 1980; *Ochiul de greier*, 1981; *Ora de nisip*, 1984; *Stea de pradă*, 1986; *Alte  nt mpl ri din grădina mea*, 1987; * nt mpl ri de pe strada mea*, 1988; *Poezii*, 1988; *Arhitectura valurilor*, 1990; *100 de poeme*, 1991; * n diminea a de după moarte*, 1996; *La cules  ngeri*, 1997, 2003, 2004; *Cartea albă a lui Arpagic*, 1998; *Balan a cu un singur talger*, 1998; *Soarele de apoi*, 2000; *Refluxul sensurilor*, 2004; *Poeme*, 2005; * ntoarcerea lui Arpagic*, 2008; *Patria mea A4*, 2010; *Pleoape de apă*, 2010; *Orologiul fără ore*, 2016; *Varia iuni pe o temă dată*, 2018; *Integr la poemelor*, 2019; *Se face lini te în mine*, 2024.

Cărți de eseuri: *Calitatea de martor*, 1970, 2003; *Eu scriu, tu scrii,  leea scrie*, 1975; *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile*, 1978; *Coridoare de oglinzi*, 1983; *Autoportret cu palimpsest*, 1985; *Ora e de silabe*, 1987; *Geniul de a fi*, 1998; *Ghicitul în mul imi*, 2000; *Cine sunt eu?*, 2001; *A fi sau a privi*, 2005; *O silabisire a lumii*, 2006; *Spaima de literatură*, 2004, 2010; *Fals tratat de manipulare*, 2013; *Istoria ca viitor*, 2017; *Soră lume*, 2020.

Cărți de proză: *Cele patru anotimpuri*, 1977, 2011 – nuvele; *Proiecte de trecut*, 1982, 2011 – nuvele; *Sertarul cu aplauze*, 1992, 1998, 2002, 2004 – roman; * mita ie de co mar*, 1995 – nuvele; *Ora ul topit  i alte povestiri fantastice*, 2004 – nuvele; *Povestiri fantastice*, 2016 – nuvele.

Volumul *Mai-mult-ca-trecutul, Jurnal, 31 august 1988 – 12 decembrie 1989* a fost publicat în 2023.

C r ile sale de poezie  i de proză au apărut în traducere,  ncep nd din 1982, la prestigioase edituri din Polonia, Germania, Italia, Marea Britanie, Spania, Estonia, Suedia, Norvegia, Ungaria, Fran a, Olanda, Bulgaria, Letonia, Albania, Serbia, Slovenia, Macedonia, China, Coreea de Sud, Portugalia.

Premii literare: Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor din România, 1969; Premiul pentru poezie al Academiei Române, 1970; Premiul pentru proză al Asocia iei Scriitorilor din Bucure ti, 1982; Premiul Interna ional „Gottfried von Herder“, Viena, 1982; Premiul Na ional de Poezie, 1997; Premiul „Opera Omnia“, 2001; Premiul Interna ional „Vilenica“, 2002; Premiul Interna ional „Camaiores“, 2005; Premiul Special „Acerbi“, 2005; Premiul polonez „Poetul European al libert  ii“, 2016; Premiul Canadian pentru Excelen    n Poezie „Griffin“, 2018; Premiul „Cununa de aur“ de la Struga, 2019; Premio Internazionale Fondazione Terzo Pilastro, Roma, 2020; Premiul Prin esa de Asturias pentru Literatură, 2024.

Este membră corespondent  a Academiei Române.

Interdic ii de publicare: 1959–1964, 1985, 1988–1989.

 n 1990, Ana Blandiana reînființează PEN Clubul Român, al cărui pre edinte devine. Este unul dintre ini iatorii Alian ei Civice, pe care o conduce între 1991  i 2001. Fondator  i pre edinte al Academiei Civice, care realizează, sub egida Consiliului European, Memorialul Victimelor Comunismului  i al Rezisten ei de la Sighet. Membră a Academiei Europene de Poezie, a Academiei de Poezie „Stéphane Mallarmé“  i a Academiei Mondiale de Poezie (UNESCO).

POATE POEZIA SALVA LUMEA?

36 DE INTERVIURI CU
ANA BLANDIANA

HUMANITAS

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Radu Dobreci, Dan Dulgheru

Tipărit la Livco Design

© Ana Blandiana, 2025

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BLANDIANA, ANA

Poate poezia salva lumea? 36 de interviuri cu Ana Blandiana. –

București: Humanitas, 2025

ISBN 978-973-50-9012-8

82.09

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723.684.194

Cuprins

<i>Câteva precizări preliminare</i>	7
„Istoria este mai ales geografie“	9
„Nu eu am ales poezia, ea m-a ales pe mine“	15
„Sunt ca un caier de lână care există doar în măsura în care este tors“	22
„Libertatea cuvântului a diminuat importanța cuvântului“ . .	27
„Metafora a fost arma poetului împotriva cenzurii“	33
„A fi liber este mult mai dificil decât a nu fi liber“	40
„Toți poeții din lume sunt triști“	45
„Cel ce înțelege mai mult este responsabil pentru mai mult“	50
„Am datoria să feresc poezia de toată urâtenia care mă înconjoară“	57
„Poezia nu e făcută din cuvinte, ci din liniștea dintre ele“ . . .	62
„Ce vrei să te faci când vei fi mare?“	71
„Și eu am strigat furioasă NU, uitând că strigătul înseamnă viață“	84
„Capacitatea marilor scriitori de a prevesti istoria este cu adevărat tulburătoare“	90
„Poezia nu este dragoste de cuvinte, ci mai degrabă aversiune împotriva lor“	96

„Libertatea e o noțiune vectorială, ea strălucește mai ales pe drumul spre ea“	107
„Esența creștinismului și esența poeziei se înrudesce“	112
„Idealul de neatins pe care îl reprezintă tăcerea“	119
„Nu pot să accept că m-am născut din neant“	123
„În comunism toată cultura a fost o formă de rezistență“	134
„Fiecare carte este o oglindă ratată“	144
„Ce este binele și ce este răul...“	148
„Pentru poet, cunoașterea suferinței este întotdeauna un dar, poate chiar un noroc“	155
„Libertatea se câștigă greu și se pierde ușor“	160
„Legătura mea cu Aristotel a început înainte de a-l fi citit“ . .	167
„Scriitorii sunt singurii care pot avea șansa posterității“	175
„Am descoperit că fantasticul nu e opus realului...“	179
„Frumusețea funcționează ca un balsam în stare să vindece rănilor“	187
„Ca orice mister, poezia este de neînfrânt“	189
„Legătura dintre suferința colectivă și poeți este un privilegiu al popoarelor nefericite“	191
„Oroarea de putere“	197
„Curajul meu a fost o formă de a salva normalitatea într-o lume anormală“	202
„Rezistența prin poezie este aproape magică“	205
„Misterele nu pot fi programate“	208
„Criza, ca prilej de analiză și meditație“	212
„Poetul nu este cineva care ciocănește cuvintele ca să le potrivească sunetul, ci cineva care încearcă să facă expresivă tăcerea care le desparte“	215
„Atunci când își simt amenințată însăși esența umană, oamenii recur la rezistență prin poezie“	220

Câteva precizări preliminare

Acest volum strânge la un loc, dintr-un număr mult mai mare de interviuri date unor jurnaliști din diverse țări ale lumii, doar pe cele date în scris, iar dintre acestea, doar pe cele cărora am reușit să le găsesc, în dezordinea computerului meu, și întrebările, și răspunsurile, și publicația în care au apărut, și țara căreia îi aparținea publicația.

Cel mai simplu ar fi să spun că această carte este un portret, cu condiția să nu se uite că liniile sunt determinate în bună măsură de felul în care cade asupra lui lumina epocii, a țării și chiar a lumii. Din interesul și curiozitatea din care se nășteau întrebările legate de cărțile mele se nășteau interesul și curiozitatea legate de țara și de lumea din care am venit, iar descrierea cadrului devenea la fel de importantă ca și subiectul pe care îl conținea.

Pentru că întrebările se învârt mereu în jurul meu, se întâmplă ca ele să se repete de la jurnalist la jurnalist, și atunci, în mod fatal, apare repetiția, uneori de-a dreptul obsesivă, a răspunsurilor: definiția poeziei, sau definiția libertății, sau definiția lui Dumnezeu sunt formule fixe, de neschimbat, cărora faptul că se repetă nu le scade valoarea, ci le-o subliniază. Pe de altă parte, există teme, ca aceea a rezistenței prin poezie în închisorile comuniste din România, pe care mi-am făcut o datorie și un titlu de onoare să le repet pentru a le fixa în mentalul internațional.

Cu o singură excepție, aria de timp a interviurilor nu depășește ultimii șapte ani, și pentru că atunci mi-am schimbat laptopul și mi-ar fi fost mai greu să găsesc ceea ce fusese înregistrat înainte, și pentru că astfel se păstrează un fel de unitate a actualității problemelor care apar în discuție. Deoarece, în majoritatea cazurilor, interviurile au fost publicate fără titlu, doar sub fotografia și numele meu, am ales aici ca titluri idei principale din cuprinsul răspunsurilor.

Ca și în viața mea, în întrebările care mi se adresează se amestecă temele literare cu cele politice, iar răspunsurile mele nu pot să curgă decât în albiile care mi se pun la dispoziție. Dar, chiar dacă actualitatea acestora din urmă este mai incitantă, le-aș fi recunoscătoare cititorilor dacă ar încerca să descopere în politică istoria și să citească gândurile despre poezie ca pe o mărturisire de credință estetică.

„Istoria este mai ales geografie“*

Sunteți născută la Timișoara, pe frontiera dintre Balcani și Europa Centrală. Puteți să ne vorbiți despre acest oraș, al cărui nume este asociat cu primul episod al revoluției române din 1989?

Sunt născută la Timișoara, dar n-am trăit decât primele luni din viață acolo. Tot ce știu este că locuiam într-o clădire care se numea „La Maria“, după o veche statuie a Maicii Domnului. Era un punct de reper al orașului care aș fi crezut că mi-e indiferent, dacă nu mi-aș aminti uimitoarea mândrie care m-a cuprins în 1989 când am aflat că acolo s-a declanșat revoluția.

Îmi mai amintesc vitrina unei librării spartă din cauza aglomerației în timpul lansării unuia dintre primele mele volume, la începutul anilor '70, și, de asemenea, imensa mulțime umplând spațiul dintre Catedrală și Operă în timpul aniversării primului an de la revoluție. Aceste imagini disperate se amestecă în mintea mea cu cele ale unei Timișoare din alt timp: cele mai multe amintiri datează din anii '50, anii primei copilării, când îmi petreceam acolo vacanțele la bunici. Tata era în închisoare, iar mama încerca să ne ferească, pe sora mea și pe mine, cât mai mult de situația și

* Interviu luat de Aziliz Gouez și Cristina Stănculescu (*Notre Europe*, Bruxelles, 2008).

de mizeria de altfel generală și, de cum începea vara, ne trimitea la Timișoara.

Bunicii mei, părinții tatei, țărani, locuiau în cartierul Fabric, de unde mergeau cu căruța la pământul lor care începea chiar la capătul străzilor. Casa avea o curte mare cu grajd, pentru vacă, cocini de porci, cotețe de găini, pățul, stoguri de fân și o fântână adâncă, în care vara se coborau lubenițele aduse de la câmp, să se răcească. Era o adevărată insulă țărănească în plin oraș, ceea ce pe vremea aceea nu părea să mire pe nimeni. Era un fel de a supraviețui în penuria de după război, și văd încă în minte cozile pe care vecinele le formau seara pentru a cumpăra laptele pe care bunica îl mulgea, așezată pe un scăunel cu trei picioare, din ugerul vacii.

Îmi mai amintesc furia bunicului când descoperea că soldații ruși din trupele de ocupație, ale căror cazărmi erau la marginea pământului lui, îi furau pepenii sau știuleții tineri de porumb. Bunicul fusese prizonier în Rusia în timpul Primului Război Mondial, unde învățase rusește, și îmi amintesc încă admirația cu care îl urmărisem certându-se într-o limbă necunoscută cu soldații pe care îi prinsese furând. Așa țărani cum erau, bunicii mei din Timișoara vorbeau curent, în afară de limba lor, româna, nemțește, sârbește și ungurește, și țin minte cât de mândră eram când o urmăream pe bunica trecând, cu vocea ei subțire ca de fetiță, de la o limbă la alta în conversațiile din „firobuzul“ pe care îl luam ca să ajungem în Elisabetin sau Iosefin, cartierele din centrul orașului, care mă intimidau ca niște cartiere ale nobilimii...

Unul dintre poemele dvs. lansa o invitație: „Să vorbim despre țara din care venim!“ Cu 20 de ani în urmă scriați că poporul român „nu vede, n-aude, nu înțelege“. Ați scrie și azi la fel?

Mă refeream astfel în epocă la un popor de fetuși care „avansează prin trupuri zvârcolite de femei“, acele femei care în anii

'80 trebuiau să dea naștere la cel puțin patru copii, pentru ca Ceaușescu să fie conducătorul unui popor din ce în ce mai mare. Între timp, acei copii au devenit chiar poporul român, și ceea ce au ei de înțeles este mult mai complicat. De-a lungul anilor libertatea a fost pentru noi răspunsul pe care reușeam sau nu să îl dăm terorii și, odată teroarea dispărută, ne dăm seama că nu știm, de fapt, ce înseamnă să fii liber.

Românii sunt astăzi un popor care, fără să fi avut timp să-și revină după aproape 50 de ani de frică, foame și frig, descoperă spaima în fața unui capitalism sălbatic dominat de aceeași minoritate socială, reciclată politic și sprijinită pe aceleași vechi structuri și relații de putere. De altfel, această remarcă este valabilă mai mult sau mai puțin pentru toate popoarele din Est...

Vorbiți despre „popoarele din Est“... Vă spune ceva ideea unei identități comune europene? O identitate în stare să transcendă frontiera dintre Est și Vest are un sens pentru dvs.?

Mi se pare evident că există în continuare două Europe: una, occidentală, care, timp de secole a ignorat ceea ce se petrecea la câteva sute de kilometri distanță de frontierele ei și care și azi se întreabă cum se numesc Țările Baltice și dacă Budapesta este capitala României sau a Ungariei; cealaltă, orientală, care a visat mereu să se apropie de prima, să reușească să îi semene, idealizând-o tocmai pentru că era de neatins. Cele două părți rămân astfel străine una alteia, chiar dacă necunoașterea ține într-un caz de subestimare, iar în celălalt de supraestimare. De aceea, în timpul cunoașterii reciproce ocazionate de integrarea europeană, decepția este un risc major, mai ales pentru cei care înaintează dinspre Est spre Vest. Mi se pare, de altfel, esențial ca integrarea să cuprindă nu numai strategiile economice și diplomatice, ci și obsesiile. Și mi se pare important să nu uităm că – dincolo de sechelele

bolilor trecute – Europa de Est aduce Occidentului, ca pe o zestre pe care o adaugă patrimoniului comun, suferințele îndurate, pentru că, precum în toate marile construcții istorice, și suferința este un patrimoniu.

Această zestre de suferință poate fi astăzi un vector de unire, de adunare pentru europeni?

Eu cred că principalul vector de unire este conștiința că, în istoria care va veni, nici una dintre țările europene, și nici chiar Uniunea Europeană, nu poate spera să fie principala putere mondială. Noi, europenii, vom reprezenta o lume intermediară între marile puteri cu care vom putea fi aliate, concurente sau adversare și în raport cu care va trebui – dincolo de globalizare și chiar în interiorul globalizării – să încercăm să ne delimităm propria sferă și definiție.

Se simt românii cu adevărat parte a acestei sfere?

O faimoasă frază atribuită generalului De Gaulle spune că Europa se întinde de la Oceanul Atlantic la Urali, să nu dea Dumnezeu să se întindă de la Urali la Oceanul Atlantic. Geografic, România se regăsește în centrul acestui spațiu. Există chiar o legendă după care undeva în nordul României se află o bornă care marchează centrul Europei (dar știu că legende similare există și în Polonia, și în Republica Cehă, și chiar și în Ucraina). Totuși, ceea ce este centru în manuale devine periferie în accepțiunea curentă care oprește Europa la granițele Germaniei.

Noi, românii, am visat întotdeauna „să intrăm în Europa“. Dintotdeauna am avut privirile fixate spre Occidentul de care – din motive subiective, dar mai ales obiective (turcii, rușii, comunismul), am fost despărțiți printr-un inexorabil decalaj. Oricât de rapid am avansat în momentele favorabile, acest decalaj nu dispărea pentru că – asemenea

unei Fete Morgana – Occidentul era mereu mai departe. Asta ne-a făcut să inventăm adesea forme fără fond, pe care am fost obligați apoi să ne întoarcem pentru a le umple de conținut, pentru că ceea ce este încurajant în acest proces ciudat de evoluție este că, puțin câte puțin, formele goale își generează conținutul, se umplu, mecanismul începe să funcționeze, încât, oricât ar părea de șocant, se poate spune că formele fără fond sunt forma noastră de progres. Locul nostru în Europa este locul geometric dintre încăpățânarea visului nostru secular de integrare și realitatea adevărului potrivit căruia istoria este mai ales geografie.

Ce aduc românii Europei?

Nu știu dacă pentru că „am rămas pe malul istoriei“, cum spunea Cioran, sau pentru că am fost un popor de țărani în timp ce „istoria este istoria omului de la oraș“, cum spunea Toynbee, dar este evident că am reușit să păstrăm – în bine ca și în rău – o anumită autenticitate atemporală, care a dispărut din alte țări mai marcate și mai contrafăcute de istorie.

„Veșnicia s-a născut la sat“ este un celebru vers românesc care descrie, așa cum numai poezia o poate face, ceea ce descoperă cei ce cad sub farmecul românilor. De acolo vine și Brâncuși, și Cioran, și Ionescu, oricât de diferiți ar fi între ei, dar asemănători în felul în care se delimitează de ceilalți. N-aș putea spune dacă această caracteristică este o valoare care se adaugă valorilor europene, dar cred că poate fi cel puțin o sugestie pentru drumul pe care valorile europene ar putea să-l apuce pentru a-și regăsi propriile rădăcini.

Dacă ar fi să visați viitorul, cum vedeți România în următorii 50 de ani?

Cât se poate de asemănătoare cu celelalte țări europene. Dar nu vă grăbiți să mă considerați optimistă. Este mai curând